

Egy régi egyetem új intézete

Etnikai kutatások Uppsalában

Az *Etnikai Kutatások Központját* (Centre for Multiethnic Research) 1984 márciusában alapították az Uppsalai Egyetem keretében. A kutatóhely létrehozása két történész, Harald Runblom – az intézet jelenlegi igazgatója – és Ingvar Svanberg nevéhez fűződik. Elmondásuk szerint egy jugoszláviai tanulmányútjukon, a balkáni etnikai-kisebbségi-nemzetiségi konfliktusokat vizsgálva érlelődött meg bennük régebbi szándékuk a Központ felállítására. Az intézet bizonyos kihívásokra kíván válaszolni. Felismerték, hogy a mai világban növekvő jelentősége van a kulturális és etnikai sokszínűségnek. Ezek földrészenként és országoként más-más formában jelentkeznek. Így például világszerte folyamatosan növekszik a menekültek száma, Ázsiában és Afrikában a nemzeti államok szervezetét és berendezkedését érik állandó támadások különböző etnikai csoportok részéről, míg Európában és Észak-Amerikában az adaptáció és integráció kérdései vetnek fel súlyos problémákat.

A Központ célja tehát a különböző kulturális háttérű embercsoportok egymásra hatásával foglalkozó kutatások kezdeményezése és folytatása. Ezen belül különleges fontosságú a svédországi multikulturális tényezők vizsgálata. Ezeket a kérdéseket sokféle megközelítéssel és különböző diszciplínák alapján lehet vizsgálni. A Központ kezdettől fogva tudatosan *a multidiszciplináris megközelítésre* törekszik, ezen belül különös hangsúlyt adva a nyelvészeti, történeti, antropológiai, néprajzi vonatkozásoknak. Ez utóbbi annak a tételnek a felismerésén alapul, hogy az etnikai kutatások a társadalomtudományok keretében, azok eszköztárával vizsgálva folytathatók a legeredményesebben.

Tételelesen megfogalmazva a Központ feladatának tekinti a - posztgraduális képzést az etnikai kutatások területén,

- szimpóziumok, szemináriumok, kurzusok szervezését és vezetését, ezek anyagainak publikálását,
- aktív részvételt a nemzetközi tudományos életben,
- elősegíteni a kapcsolatok bővülését e különböző diszciplínák és tudományos iskolák, irányzatok között.

A Központ már közvetlenül alapítása után rangos nemzetközi tudományos tanácskozást szervezett, és azóta is több konferenciát tartottak. Ilyen volt például *a IV. Északi szimpózium a kétnyelvűségről* (1984. június), melyre egész Skandináviából, valamint számos európai és észak-amerikai országból érkeztek résztvevők. További rendezvények: *A kulturális átalakulás mintái: a tengerentúli skandináv bevándorlók esete* (1984. október); *Észtek Svédországban: Történelem, kultúra és nyelv* (1985. szeptember); *Zsidó élet az északi országokban: történeti áttekintés* (1986. október).

Az Intézet szervezeti felépítéséről és az egyetemmel való kapcsolatáról érdemes elmondani, hogy a Központ önálló egység az Uppsalai Egyetem Bölcsészkarán belül. Mindössze nyolc fő az állandó munkatársak száma, ebből is csak a főállású igazgató és a főállású titkárnő az intézet alkalmazottja, a többi kutató egyetemi és alapítványi pénzekből finanszírozott projektekhez kapcsolódik. A Központ irányítását és felügyeletét tizenegy tagú tudományos tanács látja el, melynek tagjai többségükben az egyetem tanszékeiről kerülnek ki. Ösztöndíjasok és vendégkutatók szintén részt vesznek az intézet munkájában.

Az intézet fontosabb kutatási témái

Az intézet eddig talán legjelentősebb teljesítménye, mintegy névjegye a Svédországban élő etnikai csoportok kézikönyvének összeállítása. (*Det mangkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter*. Gidluns, Stockholm 1988). – A sokkultúrájú Svédország. –

Az etnikai csoportok és kisebbségek kézikönyve, a lexikonszerűen szerkesztett könyv körülbelül nyolcvan szócikket tartalmaz, melyeket különböző tudományágak képviselői írtak. A kötet szerkesztői arra törekedtek, hogy átfogó képet adjanak az országban *élő valamennyi* etnikai kisebbségről. A feldolgozás szempontjai között szerepel a kulturális háttér, a bevándorlástörténet, a települési jellemzők, az új országhoz való adaptálódás, a kulturális és vallási magatartás és jellemzők, a társadalmi élet és a nyelvi állapot. Az egyes kisebbségek mellett tematikus szócikkek szólnak a fontosabb nyelvcsaládokról (például szláv és finnugor nyelvek), valamint a vallásokról, illetve a bevándorlók egyházáról (például az iszlám vagy a görögkeleti egyház helyzete Svédországban). Elméleti szócikkek keretében olyan fogalmakról adnak tömör összefoglalókat, mint például az előítélet, az identitás, a kultúra, a folklór. A könyv igen gazdag anyagot ölel fel, egyes kritikusan szerint túl gazdagot is: a bevándorlókat ugyanis együtt kezeli az őslakos kisebbségekkel.* A szerzők azonban vállalják ezt az úgymond „fogalomzavart”, ők ugyanis a multikulturális társadalom valamennyi tényezőjéről kívánnak szólni.

Az intézet egy másik fontos kutatási területe a tengerentúli – mindenképp az Egyesült Államokba irányuló – svéd kivándorlás és az ottani beilleszkedés vizsgálata. „Az etnikai konfliktusok és kooperáció az amerikai városokban” című program a svéd és egyéb bevándorló csoportok (olaszok, írek, németek, albánok, finnek) együttélését és interakcióját tanulmányozza számos amerikai városban, az 1850-1940-es periódusban. A témában több publikáció született, ilyen például a Harald Runblom és Dag Blanck szerkesztette *Scandinavia Overseas, Patterns of Cultural Transformation in North America and Australia* (Uppsala, 1986) című kötet.

Egy másik vállalkozás a *svéd bevándorlási atlasz* elkészítése. Az atlasz körülbelül ötven bevándorló csoport területi elhelyezkedését és megoszlását mutatja be a nyolcvanas évek közepének állapota alapján. A térképek mellett szöveges feldolgozás is készül az illető csoport földrajzi eredetéről, migrációs történetéről, svédországi települési területéről. Az etnikai szempontból különösen érdekes térségekről – például Stockholm körzete – részletes térképek készülnek, melyek az időbeli változásokat is feltüntetik.

Végül meg kell említeni az intézet szociológiai jellege kutatásait. Ebbe a csoportba három téma is tanzik. Az egyik a *marginális csoportok összehasonlító vizsgálata*. Ez esetünkben a mezőgazdasági, a társadalmi periférián élő kis, kulturális értelemben marginális csoportokat jelent, melyekről igen kevés dokumentáció áll rendelkezésre, mivel jobbra kívül esnek a hivatalos rendszerek kontrollján. A program célkitűzése a nagyon töredékes forrásanyagok összegyűjtése és néhány csaknem teljesen asszimilálódott svédországi csoport életének felvázolása. Ilyen csoportok a közép-svédországi lappok (Sockenlappar) és a svédországi nomád cigányok (tattare). Az összehasonlító vizsgálat kiterjed továbbá a Balkán-félsziget és Törökország néhány peripatetikus népcsoportjára.

Egy másik projektum éppen ellenkezőleg egy *multikulturális város társadalomszerkezetét* vizsgálja. A közép-svédországi iparvárosnak, Västerásnak 120 000 lakosa van, körülbelül 7%-uk bevándorló. A város bevándorlási története jól tükrözi a második világháború utáni svéd helyzetet. A világháború második részében nagy számú észt és lengyel menekült érkezett, közvetlenül a háború után pedig a város vezető ipari konzernje, a svéd General Electric Co. toborzott munkaerőt Olaszországból: Azóta folyamatos a bevándorlás. A három legnagyobb városon kívül – Stockholm, Göteborg, Malmö – kevés versenyezhet az etnikai és nemzetiségi sokszínűség terén Västerás-sal. Ez a folyamatos bevándorlás természetesen nem hagyta érintetlenül a város társadalmi szerkezetét és intézményeit. A kutatás éppen ezt célozta meg: Västerás-t mint multietnikus közösséget kívánja értelmezni és bemutatni. A bevándorló csoportok történetét – beleértve olyan tényezőket, mint az adaptációs minták, társadalmi

* Erről bővebben: Jávorszky Béla: *Észak-Európa kisebbségei* Magvető, Budapest 1991. 149.

szervezeteik, munkaerőpiaca helyzetük, vallási aktivitásuk és nyelvi állapotuk – a társadalomtörténet, az etnológia, a nyelvészet és az emberföldrajz szempontjából vizsgálják.

A harmadik téma pedig a most induló „A pluralizmus határai” című kutatás. Sok jel szerint az eddig toleráns svéd társadalom a tűrőképesség határához érkezett a bevándorlókat illetően. (Ezt az állítást gazdasági és társadalmi-lélektani tények támasztják alá.) Az évek óta recesszióval és növekvő munkanélküliséggel küzdő svéd gazdaság egyre nehezebben termeli meg, a parlament egyre nehezebben szavazza meg a Bevándorlási Hivatal által kért milliárdokat, az eddig jóindulatú vagy közömbös adófizető állampolgár pedig növekvő ellenszenvvel néz a bevándorlókra, és radikális szigorítást követel. A projectem célja azonban nem a politikai vagy gazdasági kutatások elemzése, hanem azon konfliktusok vizsgálata, mikor az etnikai kisebbségek a domináns svéd kultúrával kerülnek szembe. Meddig terjed ilyenkor a pluralizmus?

A Központ tudományos tevékenységének fontos része periodikák megjelentetése. Két sorozatot szerkesztenek az intézetben, az egyik a *Studia Multiethnica Upsaliensis* (*Acta Universitatis Upsaliensis*), szerkesztő: Harald Runblom, a másik az *Uppsala Multiethnic Papers*, szerkesztők: Harald Runblom, Ingvar Svanberg, Erling Wande. Befejezésül álljon itt a két sorozatban megjelent művek jegyzéke, mintegy bizonyosságául annak, hogy egy kis létszámú, viszonylag új intézet kellő szellemi kapacitással néhány év alatt mire képes.

Studia Multiethnica Upsaliensis (Acta Universitatis Upsaliensis)

Szerkesztő: Harald Runblom

- 1 Keistin Eidlitz *Kuoljok: The Revolution in the North Soviet Ethnography and Nationality Policy* Uppsala 1985. 185.
- 2 Erling Wande, Jan Anward, Bengt Nordberg, Lats Steensland & Mats Thelander (eds.): *Aspects of Multilingualism, Proceedings from the Fourth Nordic Symposium on Bilingualism*, 1984. Uppsala 1987. 437.
- 3 Marika Tandefelt, *Mellan två språk En fallstudie om Språkbevarande och språkbyte i Finland*, Uppsala 1988. 285.
- 4 Robert C. Ostergren, *A Community Transplanted The Trans Atlantic Experience of a Swedish Immigrant Community in the Upper Middle West 1835–1915*, Uppsala 1988. 416.
- 5 Linda Benson & Ingvar Svanberg (eds.): *The Kazaks of China. Essays on an ethnic Minority*. Uppsala 1988. 250.
- 6 Gunnar Broberg, Harald Runblom & Mattias Tydén (utg.): *Judiskt liv i Norden*, Uppsala 1988.
 - Simion Szyszman, *Les karaïter européens* [sajtó alatt]
 - Kjell Magnusson, *Jugoslaver i Sverige Invandrare och identitet i ett kultursociologiskt perspektiv* [előkészületben]
 - Ingvar Svanberg, *Kazak Refugees from Xinjiang. A Study of Cultural Persistence and Social Change* [előkészületben]

Uppsala Multiethnic Papers

Szerkesztők: Harald Runblom, Ingvar Svanberg, Erling Wande

- 1 *Multiethnic Research at the Faculty of Art; Uppsala University*. Uppsala 1984. 60.
- 2 Kjell Magnusson: *Migraton, nation, kultur. En bibliografi över invandraroch minoritesfrågor med Jugoslavien som exempel*. Uppsala 1984. 57.
- 3 Ingvar Svanberg & Eva Charlotte Ekström: *Mongolica Suecana. A Bibliography of Swedish Books and Articles on Mongolia*. Uppsala 1984. 18.
- 4 Ingvar Svanberg: *Invandrare från Turkiet Etniska och sociokulturell variation*. Uppsala 1985. 91. 2 ed. 1988.
- 5 Tordis Dahllöf: *Identitet och antipod. En studie i australiensisk identitetsdebatt*. Uppsala 1985. 114. 2 ed. 1988.
- 6 Sven Gustavsson & Ingvar Svanberg: *Jugoslavien i april 1984. Rapport från en multi-etnisk resa till Jugoslavien den 13–27 april 1984*. Uppsala 1986. 179.
- 7 Harald Runblom & Dag Blanck (eds.): *Scandinavia Overseas. Patterns of Cultural Transformation in North America and Australia* Uppsala 1986. 145.
- 8 Mattias Tydén: *Svensk antisemitism 1880–1930*. Uppsala 1986. 83.
- 9 Aläqa Tayyā Gābrā Maryam: *History of the People of Ethiopia* Translated by Grover Hudson & Tekeste Negash. Uppsala 1987. 126. 2 ed. 1988.
- 10 Uno Holmberg: *Lapparnas religion*. Med inledning och kommentar av Leif Lindin, Håkan Rydving & Ingvar

Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1991. 2. évf. 4.sz.

- Svanberg. Uppsala 1987. 114.
- 11 Ingvar Svanberg (utg.): *I samhällets utkanter. Om „tattare” i Sverige*. Uppsala 1987. 47.
- 12 Raimo Raag & Harald Runblom (red.): *Estländare i Sverige. Historia, språk kultur*, Uppsala 1988. 154.
- 13 *Multiethnic Studies in Uppsala Essays presented in Honour of Sven Gustavsson, June 1, 1988*. Eds. Ingvar Svanberg & Mattias Tydén. Uppsala 1988. 159.
- 14 Ingvar Svanberg: *The Altaic-Speakers of China Numbers and Distribution*. Uppsala 1988. 30.

Éger György